

TOESPRAAK VAN PROF. DR. J. BASTIAANS BIJ DE OPENING
VAN DE TENTOONSTELLING.

Dames en Heren,

Vandaag is het de dag van Jacob Kanbier, de vertegenwoordiger van het neo-symbolisme.

Slechts enkelen zijn vertrouwd met de essentie van het neo-symbolisme en Paul Rohlof heeft zo-even getracht in eigen trant iets van de essentie van dat symbolisme duidelijk te maken.

Hij heeft gesteld dat het neo-symbolisme is gebaseerd op de overgang van het materiële in het metafysische en dat het directe verbindingen legt tussen de aardse en het transcendente.

Met die verbindingen worden de moderne psychiaters en psychotherapeuten in feite voortdurend geconfronteerd. Toen ik kortgeleden voor het eerst werken van Jacob Kanbier mocht aanschouwen kreeg ik ineens het gevoel dat hij een dergenen is die ons, zeer menselijk, iets over die verbindingen duidelijk kan maken.

Om menselijke ziekten, vooral psychische ziekten, te kunnen begrijpen, was ik jaren bezig te zoeken naar concepten die ons zouden kunnen helpen het functioneren en dysfunctioneren van de mens nog beter te begrijpen. Veel leerde ik daarbij van filosofen en zeker niet alleen van vakgenoten.

De essentie van mijn visie werd, na mijn vertrek bij de Leidse universiteit in 1985, vastgelegd in een werkje getiteld :

"Isolement en Bevrijding" waarin ik in het bijzonder Erich Fromm citeerde naar aanleiding van zijn zeer belangrijk en beroemde boek met de titel: "De anatomie van de menselijke destructiviteit".

Daarin stelt Fromm: "De mens is het enige levende wezen dat zich in de natuur niet thuisvoelt, en dat zichzelf kan aanvaarden als verdreven te zijn uit het paradijs.

Hij is het enige levende wezen dat zijn eigen existensie tot probleem heeft, een probleem dat hij tot oplossing moet brengen en waaraan hij niet kan ontkomen.

Het is hem niet gegeven terug te keren tot de voormenselijke toestand van harmonie met de natuur en hij weet niet waar hij terecht komt als hij voorwaarts gaat.

Zo is hij betrokkene in een voortdurende existentiële tegenspraak welke vroeg of laat het innerlijk evenwicht kan verstoren."

Juist deze essentie van het menselijke leven wordt door het neo-symbolisme toegelicht.

Het brengt tot uitdrukking de strijd van dat mensenkind dat zich in de natuur niet thuisvoelt.

Als een kind nog in de baarmoeder leeft of wanneer het net is geboren leeft het, zo er geen sprake is van een ziekteproces bij moeder of kind, in de onbegrensde symbiotische zijnswijze, een zijn waarin er, althans bewust, nog nauwelijks sprake is van de aanwezigheid van grenzen en de aanwezigheid van

"het andere". Het is die absolute eenheid van moeder en kind die de eerste ervaringen van zekerheid en houvast doet inslijpen. Die ervaring wordt verstoord zodra het kind zich op de buitenwereld gaat aftasten. Langzamerhand leert het grenzen en begrenzungen kennen en het verschil van het eigen en het andere.

Wij zeggen dan, dat het kind in de begrensde levenssituatie komt te verkeren. In deze fase is het aftasten van de omgeving uiterst belangrijk. Wellicht is U bekend, dat het tastgevoel het meest wezenlijke gevoel is, zo ook, dat dit ten grondslag ligt aan al onze zintuigelijke ervaringen. Zo tasten wij met de reuk, met het zien, met het horen en juist dit aftasten is een eerste confrontatie met het vreemde, dat soms vanzelfsprekend als acceptabel daar kan zijn, doch soms ook tot eerste reacties van angst, pijn en andere rotgevoelens aanleiding kan geven. In de begrensde levensfase, in de fase waarin het kind veel grenzen heeft leren kennen, komt ook het ik-bewustzijn tot ontwikkeling.

Het viel mij op in sommige werken van Jacob Kanbier hoe deze het accent legt op grensverkenning, het bereiken van het eenheidsgevoel, het symbiotische verlangen, zo ook op het onvermogen dit te bereiken, met als gevolg strijd en destructiviteit.

In de psychiatrie hebben wij de laatste jaren meer dan vroeger leren inzien hoe ieder mens al in de kindertijd op weg is naar een eigen veilig plekje, een eigen burcht, die echter geen gevangenis mag worden. Dat betreft het op weg zijn naar de eigen identiteit. En van die identiteit weten wij tegenwoordig hoe deze in hoofdzaak het gevolg is van zeer bepaalde indrukken die al in vroege tijd van het leven in onze hersenen en in onze verbeeldingswereld zijn vastgelegd. Dat zijn natuurlijk de indrukken van de ouders en van andere sleutelfiguren in de omgeving, maar het zijn ook de blijvende indrukken van onprettige ervaringen, die een eerste wereldbeeld doen inslijpen.

In het latere leven leven wij voort vanuit die indrukken.

Er is veel onaangenaams geweest; dan wordt het kind een afgesloten eenheid, dit tenzij het levenslang in vroege radeloosheid persisteert. Als de afsluiting groot is, dan zeggen wij dat de mens tot een balling wordt, een alienus, en dan is de kans groot, dat hij object wordt voor de psychiatrie.

In de laatste jaren is een van de grote opgaven van dit vak geworden om de mens uit het geestelijke isolement te bevrijden, dit vooral om de communicatie met de medemens te verbeteren en om de mogelijkheid te vinden tot blijvende positieve en stabiele contacten te komen.

Wat heeft dit alles nu te maken met neo-symbolisme. Dan moet het antwoord luiden: als wij iets begrijpen van de symbolen van het leven, de symbolen van het menselijke contact, de menselijke communicatie, dan moeten wij ook proberen met die symbolen zo te werken, dat wij de essentie van de menselijke creativiteit gaan leren ervaren. In mijn discipline is er een onderdeel dat als creatieve therapie wordt aangeduid. Schijnbaar is dit een beperkt gebied, doch in feite dient iedere therapie tot creatieve ontplooiing aanleiding te geven, en dit zodanig, dat de mens kracht en vitaliteit kan ontlennen aan de eigen creatieve mogelijkheden.